

1. KUREK (72) *sb m*

kurek (25), **kurk** (41) [*w funkcji n-pers*], kurek *a.* kurk (6); kurek *RejRozpr*, *LibMal* (5), *OrzList*, *Mącz* (5), *BielSat* (3), *RejZwierc* (2), *BielRozm* (3), *PaprPan* (2), *Calep* (3); kurk *ZapKościer* (41).

e prawdopodobnie jasne (*tak w -ek*).

sg N Kurk (23), kurek (18). ◇ *G* Kurka (4). ◇ *D* Kurkowi (9). ◇ *A* kurka (12). ◇ *I* Kurki(e)m (4).
◇ *L* kurku (2). ◇ [*pl N* kurki *cf* KURKA. ◇ *A* kurki *cf* KURKA].

Sł stp brak, *Sł stp nazw os*, *Cn notuje*, *Linde XVI* (pięć z niżej notowanych przykładów) – *XVIII w.*

1. *Dem.* od „kur” ‘samiec kury domowej’; pullaster *Mącz*, *Cn* (4) : Pullaster [...] młodzi kurek. *Mącz* 330d.

a. *Z neutralizacją funkcji deminutywnej* (3) : będzie długo fypiał aż do południá/ bo go kurek żadny nie obudzi. *RejZwierc* 32.

W porównaniu (1): chodzi iáko kurek Nátknął zá bieretek piorek *RejRozpr* 13.

W przen (1) : (*nagł*) Piłkowłki. (–) Y Ten kurek Iefienny vkluię swoiego/ Staw mu Ikáziuľá onego Rzymłkiego. *PaprPan* Z4.

2. Przedmiot mający kształt ptaka (16) :

a. *Wycięty z blachy umieszczany na szczytowych partiach budynków w formie ruchomej, podatnej na podmuchy wiatru chorągiewki; triton* *Cn* (4) :

Zwroty: »kręcić się jako kurek na kościele« = *być niestałym, zmiennym* (1): w tych Dyabli fą/ y przemiennóć iáwna/ kthorych mył y ferce odmiáną ták fye kręci/ iáko Kurek od wiátru na Końciele. *OrzList* d4v.

»wygrać kurka na kościele« = *oszukać się, nie nie zyskać, zawieść się* (1): Márnie zgináč mufieli dla wálzey złey rády/ Te co dobrze rádzili mieliłcie zá baby. Otożelcie wygráli kurká ná kościele/ Y Hefyony nie máłz was zginęło wiele. *PaprPan* Ff3.

Wyrażenia: »kurek na domu« (1): Pinnaculum [...] Szcit ná domu/ też gáneł gałká/ kurek na domu. *Mącz* 300c.

»kurek na kościele« (3): o tym nic nie piłze/ choćiáz y kurká ná kościele/ y powrozy v dzwonow opiľuie. *CzechEp* 191. *Cf* *Zwroty*.

b. *Atrapa ptaka (drewniana lub wycięta z blachy) służąca za cel w ćwiczeniach i zawodach strzeleckich członków Bractwa Kurkowego (w XVIII w. zamieniono kurka na tarczę celowniczą)* (12) : Kurek. *BielSat* C3 *marg* [*idem*] *BielRozm* 19.

W porównaniach (2): Iako by kurka łtrzelil chodząc łie nadyma Gdy zna kęš łaski pańskiey włzytko iuż zá nicz ma *RejFóz* G8v; *RejZwierc* 225.

Zwroty: »strzelać kurka« = *brać udział w zawodach strzeleckich* (3): w then czás rzemieśnicy kurká łtrzeláli przed miáłtem z wielkością łudzi *BielKron* 394; Iuż czás przyłzedł ćwiczenia/ będziem łtrzelác kurká *BielSat* C3 [*idem*] *BielRozm* 19.

»kurka (s)strzelić« = *trafić do celu* (2): *RejFóz* G8v; Iáwnie zli łudzie s tego triumphuią/ Gdy łpráwiedliwość łwięťá wyncizuią. Kocha łie káždy by nawinnieyłzy był/ By kurká łstrzelił/ gdy czego práwem zbył. *RejZwierc* 225.

»(z)strzelić kurka« = *trafić do celu, ten. wygrać w zawodach strzeleckich; tu przen: metonimicznie: postanowić, załatwić coś po swej myśli, szczęśliwie* (3): *RejKup* Bb; *OrzQuin* Y4v; Nalepiey ten kurká ftrzelił/ co fię niebiełkiego Bał oycá y páná łwego. Ná on świat z dobrym łumnieniem/ pięknie fię wypráwił Tu dobrá łlawę zołtáwił. *KlonŻal* C3v.

»na kurku utracić« = *utracić pieniądze w strzelaniu do kurka* (2): Co wzyficy Rzemieśnicy ná kurku vtrácá/ To wzyfłtko brácia miła łwym grofzem záplácá. Rycerłkie to ćwiczenie powiádáią oni/ Przeto łwoie vtráty ná łłáchcie pogoni. *BielSat* C3 [*idem*] *BielRozm* 19.

c. [*Motyw ptaka jako ozdoba strzemion: strzemiona mosiężne i z kurkiem za gr 24 InwMieszcz 1582 nr 240.*]

3. *Otwór z rurką, kran; także kolek, czop do zatykania małych otworów w beczkach i innych naczyniach; epistomium Mącz, Calep, Cn; papilla Mącz; siphunculus Calep* (6) : Epistomium – Kurek przez ktori pułzczámi winno. *Calep* 368a, 940a.

kurek u czego (2): Mamma [...] Rurká álbo kurek v rur y zdroyów yákoby odęta gębá/ z ktorých wodá wycieká. *Mącz* 210d, 107a.

[*Zwrot: »pić po kurek« = pić do dna, wypić całą zawartość naczynia: Podaj gorzałki, mów: Boże, daj zdrowie, Aczci nie każdej jest przyjemną głowie: Kto ją rad lubi, niech pije po kurek Otwin(?)Erot 125.*]

Szeregi: »kurek albo czop« (1): Epistomium, Kurek álbo czop/ yáki bywa v fas winnych dla toczenia picia. *Mącz* 107a.

»rurka, (albo) kurek« (3): Papilla etiam, Rurká álbo kurek ktorým wodá z rur ciecze. *Mącz* 276c, 210d; Siphunculus – Rurka, kurek. *Calep* 984a.

4. *n-pers* (46) : Sliffál thefz gdi doctor kurek wkrakowye powyadal *LibMal* 1554/189v, 1543/68v, 69, 1554/190.

Zestawienia (42): *LibMal* 1543/67v; Stal się kup miedzy Vtćiwym Ianem Kurkiem z iednei strony, a Grzegorzem Iezewłkim z drugiey Iako Vtćiwy Iąn Kurk kupił od Grzegorza Iezewłkiego Stodolę *ZapKościer* 1579/2v; Ierzi Kurk łzupelna zapłaczył tę sumę wyłzy opifzaná *ZapKościer* 1584/46v; Ie^{go} M. slubuye pokoy wyczny Ianowy Kurkowy *ZapKościer* 1584/47v, 1579/2, 2v [4 r.], 1580/11v, 1581/18v (41).

Synonimy 3. *czop, lej, lejek.*

Cf **KURASZEK, [KURZEJEK], KURZEJKA**